

Over de reis van twee Drentse Scholeksters *Haematopus ostralegus* naar hun overwinteringsgebied in de Waddenzee

Bert Dijkstra & Rinus Dillerop

De afgelopen jaren zijn in het kader van het CHIRP-project Scholeksters uitgerust met zenders. Ook enkele Drentse vogels werden voorzien van een zender. Naast informatie over de gedragingen in het broedgebied (Dijkstra & Dillerop 2019) was ook een analyse van de wegtrek naar het overwinteringsgebied mogelijk. In dit artikel wordt de reis van twee Scholeksters beschreven.

In 2018 werden vier Scholekster in Assen van zenders voorzien, type UvA-BiTS, ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam. Hiermee kunnen bewegingen en gedragingen van vogels tot op een paar seconden en meters nauwkeurig worden getraceerd. Ook voor migratie over duizenden kilometers zijn deze zenders bruikbaar. In 2018 vertrokken er uiteindelijk twee met zender op de rug naar het overwinteringsgebied en vol spanning wachtten we in het vroege voorjaar van 2019 op hun terugkeer. Zendervogel 5635 (ringcombinatie RG-CHYZ) werd op 27 februari als eerste met partner LG-CKLA waargenomen aan het Havenkanaal van Assen. Al snel werd duidelijk dat zender 5635 niet meer werkte. Zendervogel 5642 (ringcombinatie RR-BNOZ) dook op 25 maart op in het broedbiotoop, vermoedelijk was deze vogel al eerder gearriveerd en bivakkeerde hij mogelijk bij zandplas Ubbena waar wij verder niet komen. Ook het uitlezen van de data van RR-BNOZ lukte niet. Tijdens de eerste waarneming hadden we geen uitleesstation bij ons, op 2 april 2019 werd de vogel tijdens het uitlezen opgejaagd door een fietser, en verdween uit het zicht. Dit was gelijk de laatste keer dat we hem zagen. Een week later was de zendervogel vervangen door een ongeringde vogel. RR-BNOZ hebben we in het broedseizoen 2019 ook elders in Assen nergens meer waargenomen. Dikke pech dus.

De enige manier om nog wat data uit zender 5635 te krijgen was de vogel vangen en de zender verwijderen. Dat lukte op 10 mei toen deze als broedvogel op het nest werd gevangen, op hetzelfde dak als het jaar ervoor (Dijkstra & Dillerop 2018). De oude zender werd vervangen door een nieuwe. De oude defecte zender werd afgeleverd bij de Vrije Universiteit Amsterdam, waar de resterende data werden uitgelezen. Hieruit bleek dat de zender het op 10 oktober 2018 had begeven, maar dat de terugreis naar de Waddenzee en de eerste verblijfperiode goed waren vastgelegd. De zender was echter zo ingesteld dat de positiebepaling van om de 10 minuten alleen in Assen plaatsvond; daarbuiten werd de positiebepaling eens per uur geregistreerd. Dit werd gedaan om overbelasting van zender en kans op uitval in het overwinteringsgebied zoveel mogelijk te voorkomen.

In het kader van het project CHIRP zijn afgelopen jaren op Vlieland tientallen overwinterende Scholeksters voorzien van zenders. Het toeval wil dat zich onder deze vogels ook een Drentse broedvogel (5682) uit Spijkerboor bevond. Deze vogel werd in de winter van 2017/2018 van een zender voorzien en in de winter van 2018/2019 in het overwinteringsgebied op Vlieland door NIOO-KNAW uitgelezen. Dit leverde mooie gegevens op van de trekroutes en bewegingen in het broedgebied. Deze zender nam namelijk elke tien minuten een GPS-positie, een garantie voor meer details. Voor dit artikel is de terugreis naar het overwinteringsgebied beschreven.

Foto 1. Foeragerende Scholeksters in de beekdalgraslanden langs het Loonerdiep. In de nazomer verzamelen zich hier Scholeksters voor de wegtrek richting de overwinteringsgebieden wordt ingezet (27 juni 2019, Bert Dijkstra). *Foraging Oystercatchers in a meadow near Loonerdiep. After the breeding season Oystercatchers congregate at this site, before migrating to the wintering areas.*

Resultaten

Zendervogel 5635 (Assen)

Deze Scholekster bezette in het broedseizoen een territorium op het bedrijfsterrein van de WMD bij het Dijkveld, aan de rand van Assen. Na twee mislukte nestelproeven maakten de vogels regelmatig uitstapjes naar de graslanden langs het Loonerdiep (agrarisch gebied). Daar werd gefoerageerd, terwijl het broedterritorium vooral werd gebruikt om te rusten en te slapen. In de dagen voor vertrek werd de actieradius vergroot en verbleven de vogels in de nachtelijke uren op een dak een kilometer ten noorden van de broedplek. Er werden ook opvallende afwijkende vluchten uitgevoerd richting het Stadsbedrijventerrein van Assen op ruim twee kilometer van het

broedterritorium. Verder werden de graslanden langs het Loonediep als foerageergebieden vervangen door die langs het Noord-Willemskanaal. Hier werd vooral 's ochtends en 's avonds gefoerageerd. Op 3 juli vertrok de vogel van deze plek om ongeveer 18:15 uur richting de zandwinning Ubbena, 4.5 km noordwestwaarts (Figuur 1). Deze plek is bekend als slaapplek van Scholeksters, maar van slapen kwam het niet. De avond van 3 juli bleek namelijk de avond van vertrek richting Waddenzee. Het zandwingat Ubbena werd hooguit 20 minuten bezocht, alvorens in een lage vlucht (20 m) werd doorgevlogen richting een zandwinning aan de Zwijnmaden nabij Tynaarlo (ook een gemeenschappelijke slaapplek). Met ruim een uur was het verblijf hier iets langer en blijkens de vastgelegde posities moet de vogel op een zandzuigbuis hebben gezeten, midden op de plas. De latere afbuiging (van het Wad af) die bij de vervolgvlucht werd gemaakt, duidt op een bewuste keuze om langs twee locaties te vliegen waar mogelijk meer Scholeksters te vinden waren.

Iets na 21:15 uur, drie kwartier voor zonsondergang, werd de definitieve tocht richting het overwinteringsgebied ingezet. Hierbij werd een rechte noordwestelijke lijn gekozen. Daarbij vloog de vogel op een hoogte van 250-300 meter over (alweer) een oude zandwinning bij Yde (bekend met soos), het Paterswoldse Meer (slaapplek/soos) en de vloeivelden van de Suikerunie bij Hoogkerk. De lijn van de vliegbeweging suggereert dat de stad Groningen werd ontweken. Nadat Groningen was gepasseerd, werd de weg vervolgd via Aduard waar de vlieghoogte was gedaald naar 122 meter, richting Hornhuizen (ten oosten van het Lauwersmeer). Hier werd om 22:55 uur voor het eerst een positie op de kwelder vastgelegd, maar de Scholekster was ongetwijfeld eerder gearriveerd, omdat de zender inmiddels was overgegaan naar één positie per uur. Uitgaande van de vliegsnelheid op het traject Yde-Aduard, (ca. 5-6 km per 10 minuten), zal het resterende deel van de tocht van 20 km in 30-40 minuten zijn afgelegd. Op basis hiervan is het aannemelijk dat de Waddenzee tussen 22:25 en 22:35 uur werd bereikt, ongeveer anderhalf uur na laagwater. De rechtstreekse vlucht vanaf de laatste stop bij zandwingat de Zwijnmaden (Tynaarlo) bedroeg 41 kilometer, afgelegd in ca 1.15 uur.

De vogel verbleef na arriveren enkele uren op de kwelder en ging vervolgens naar de noordelijker gelegen wadplaten. Op 5 juli volgde om 23:00 uur een noordoostelijke verplaatsing van 10 km richting de oostzijde van Schiermonnikoog. Hier werd enkele dagen over een lengte van 2 km op de wadplaat gefoerageerd en gerust op een hoogwatervluchtplaats op de kwelder. Op 10 juli vloog de vogel om 21:53 uur richting Rottumerplaat en arriveerde daar een uur later op de eindbestemming.

Zendervogel 5682 (Spijkerboor)

Deze Scholekster hield er in 2018 een territorium op na in het veenkoloniale gebied tussen Spijkerboor en Annerveensche kanaal. Hier werd naar alle waarschijnlijkheid gebroed op een akker. Het is onduidelijk hoe het broedseizoen is verlopen. Vermoedelijk was dat niet succesvol, want vanaf begin juni maakte de vogel al kilometers verre uitstapjes om buiten het territorium te foerageren. Bij succesvol broeden zouden er rond die tijd jongen moeten zijn geweest en dan beperkt de actieradius van

Scholeksters zich doorgaans tot hooguit enkele honderden meters afstand tot de jongen. De dagen voor het vertrek richting het Wad werden ook regelmatig verre uitstapjes gemaakt. Zo werd gefoerageerd op een specifiek graslandperceel in de Breevenen, ca. 4 kilometer zuidwestelijk van het territorium. In dit gebied verzamelen zich na het broedseizoen vaak scholeksters om gezamenlijk te foerageren. Vermoedelijk was zendervogel 5682 in gezelschap van meer Scholeksters. Er werd wel een vaste pleisterplaats (mestbasin) op na gehouden in het territorium. Vermoedelijk werd geslapen in het Annermoeras langs de Hunze (1.4 kilometer westelijk van het territorium).

In de avond van 23 juni om 21:20 uur, 40 minuten voor zonsondergang, werd het vertrek naar het Wad ingezet. In een flauwe bocht onder Hoogezand door werd een noordwestelijke koers aangehouden richting het centrum van Groningen (Figuur 1). Hierbij varieerde de vlieghoogte tussen 80 en 180 meter. Om 22:11 uur vloog de vogel zo'n beetje boven de Grote Markt en verliet tien minuten later aan de noordwestzijde van Groningen het luchtruim van de stad. Hier ging de Scholekster wat meer richting het noorden en werd via de dorpen Garnwerd, Mensingeweer en Eerum koers gezet richting het Wad. De vlieghoogte daalde boven het open landschap van Groningen naar 30 tot 60 meter. Ter hoogte van Kleine Huisjes werd om 23:10 uur de kwelder bereikt, iets meer dan een uur na zonsondergang en drie uur voor laagwater.

De vogel heeft hier bijna twee uur rondgehangen op de kwelder, vermoedelijk om te foerageren. Vanaf hier werd gedurende de nacht in stapjes over het centrale deel van het Wad richting het westen bewogen. Ten noorden van Lauwersoog werd een langere periode gefoerageerd. Toen het hoogwater werd, volgde hij een route langs de Friese kust via de Bantpolder, Peasens en Wierum richting Ternaard. Bij Ternaard volgde de oversteek naar Ameland, waar om 9:15 uur de weg ten westen van Nes achter de dijk werd vervolgd richting Hollum. Hier werd even een rustpauze ingelast, waarbij tussen 10:20 en 23:00 uur werd gefoerageerd op een zandplaat in het zeegat tussen Ameland en Terschelling; gerust werd op het Groene Strand. Om 23:00 werd bij laagwater de overstap naar Terschelling gemaakt en werd in de nacht van 25 juni op diverse locaties nabij de kwelders bij Oosterend gefoerageerd.

In de daaropvolgende ochtend werd om 10:20 uur in een hoger tempo een vlucht richting de definitieve overwinterplaats ingezet. Na een eerste vlucht van 14 kilometer werd midden op het Wad ten oosten van Griend nog even kort gefoerageerd en de weg in stapjes vervolgd richting de wadplaten ten zuidoosten van Vlieland, die tegen 13:00 uur werden bereikt. Hiermee kwam een eind aan de tocht van 145 kilometer die in bijna 40 uur werd afgelegd.

Discussie

Alhoewel de twee beschreven vogels vanaf verschillende locaties en op verschillende tijdstippen zijn vertrokken, vertoonden de vluchten naar het overwinteringsgebied enkele opvallende overeenkomsten. Beide Scholeksters vertrokken 40-45 minuten voor zonsondergang en arriveerden ongeveer een uur na zonsondergang op het Wad.

Hiermee werd de vlucht in diepe schemering en donker uitgevoerd. Het weer was in beide gevallen gunstig: onder invloed van hogedrukgebieden was er boven de Noordzee en Groot-Brittannië een droge noordelijke stroming met weinig wind. Veel energie hoefden de vogels niet te verspillen aan tegenwind en door in de schemering te vliegen probeerden ze vermoedelijk gevleugelde predatoren te ontwijken.

Opvallend bij zendervogel 5682 (waarvan de gehele vlucht om de 10 minuten werd geregistreerd) was dat deze bij aanvang vrij hoog vloog en na het passeren van de stad Groningen boven het Groninger platteland veel lager ging vliegen. Wellicht speelt openheid/aanwezigheid en of verschil in windsterkte hierbij een rol. Het is onduidelijk in hoeverre de zendervogels gezelschap hebben gehad van andere scholteksters gedurende hun vlucht. Het bezoek van zendervogel 5635 aan twee zandgaten (bekend als slaapplaats/soos) wijst wel op het actief opzoeken van soortgenoten, te meer omdat hiermee de logische vliegrichting richting het Wad behoorlijk onderbroken werd.

Meest fascinerend is wel de vrijwel parallelle lijn die beide vogels gevlogen hebben, waarbij ze in vrijwel hetzelfde gebied ten oosten van Lauweroog neerstreken. Vanaf hier kozen ze dezelfde strategie: in stappen over het wad verplaatsen richting definitieve overwinteringsplek. Als ze hiervoor de kortste route hadden gekozen, dan hadden ze 20-25 km korter hoeven te vliegen. In beide gevallen lijkt het erop dat ze in eerste instantie naar de dichtstbijzijnde locatie op het Wad zijn gevlogen en vanaf daar de route naar de overwinteringsplek zijn gevolgd. Mogelijk deden ze dit om eerst even bij te tanken en om te wennen aan het ritme van voedsel zoeken op het Wad.

Figuur 1. Vliegroutes van de zendervogels naar hun overwinteringsgebied, namelijk 5682 (3-10 juli 2018) en 5635 (23-25 juni 2018). *Migration routes to the wintering areas of two Oystercatchers from inland breeding quarters tot the Dutch Wadden Sea, i.e. by 5682 during 3-10 July and by 5635 during 23-25 June.*

Dank

De zenders konden worden aangeschaft dankzij een financiële bijdrage van het Prins Bernard Cultuurfonds Drenthe, de gemeente Assen, het IJsvogelfonds van Vogelbescherming Nederland/Nationale Postcodeloterij en de Waterleiding Maatschappij Drenthe.

Henk Jan van der Kolk (nioo.knaw.nl) zorgde ervoor dat de defecte zender 5635 werd afgeleverd bij de Vrije Universiteit Amsterdam, waar alsnog de data werden losgepeuterd. Hij leverde ook de trackgegevens van de zendervogel bij Spijkerboor.

Dijkstra B. & Dillerop R. 2019. The journey of two inland-breeding Dutch Oystercatchers *Haematopus ostralegus* from breeding to wintering areas, tracked by GPS dataloggers. Drentse Vogels 33: 30-36.

After two unsuccessful breeding attempts in Assen, Oystercatcher 5635 departed from the inland breeding site in the evening of 3 June 2018 at 18:15 h MET. A detour was made along two known meeting points of Oystercatchers at sand pits, where a short stop-over was made before migrating was resumed at 21:15 h, 45 minutes before sunset. The more or less straight flight to the Wadden Sea, crossing at least two other meeting points, took place at a height of 250-300 m. The Wadden Sea was reached before 22:55 h, but the exact arrival time is not known because the setting of GPS interval had automatically shifted from ten minutes to one hour after the bird had left the breeding area. The subsequent journey to the final wintering site took seven days (distance of about 15 km).

According to its spatial behaviour Oystercatcher 5682 apparently had not bred successfully in 2018. During the last days before departure several social meeting points were visited. Departure to the wintering site commenced on 23 June at 21:20 h (40 minutes before sunset), in a slightly curving flight line and crossing the city centre of Groningen. Arrival at the Wadden Sea followed at 23:10 h. Initial flight was at a height of 80-180 m, but decreased to 30-60 m as soon as open farmland was encountered. The final wintering destination was reached in the morning of 25 June.

Both birds started migrating shortly before sunset and flew without interruption to the Wadden Sea, where they gradually and with many stopovers headed for their wintering area.

Literatuur

Dijkstra B. & Dillerop R. 2018. Eerste bevindingen zenderonderzoek Scholeksters *Haematopus ostralegus* in Assen. Drentse Vogels 32: 39-52.

Adressen:

Bert Dijkstra: Burg. Jollesstraat 11, 9401 LD Assen, bertjantdijkstra@gmail.com

Rinus Dillerop: Ir. Mentropweg 15, 9341 AR Veenhuizen, cuculus@home.nl